

พุทธจริยศาสตร์สำหรับบทบาทของมนุษยชาติ : กรณีศึกษา รัฐ-บ-ว-ร จังหวัดหนองคาย

พระราชรัตนาลงกรณ์¹ สัณญา เคนาภูมิ²

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

²คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

*e-mail: Zumsa_17@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์จริยศาสตร์แนวพุทธสำหรับบทบาททางสังคมของมนุษยชาติ, เพื่อศึกษาความมีจริยธรรมแนวพุทธของพลเมือง โดยศึกษาพื้นที่จังหวัดหนองคาย จำแนกตามผู้มีบทบาท รัฐ-บ-ว-ร และค้นหาแนวทางการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธแหล่งข้อมูลประกอบด้วยเอกสารเกี่ยวกับปรัชญาสาขาจริยศาสตร์, ตัวแทนประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดหนองคาย โดยจำแนกออกเป็น 4 สถานภาพ ตามบทบาททางสังคม รัฐ-บ-ว-ร จำนวน 400 คน และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการส่งเสริมจริยธรรมจำนวน 20 คน. การเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยการวิเคราะห์เอกสาร, การศึกษาความมีจริยธรรมแนวพุทธของพลเมือง โดยแบบสอบถาม และการค้นหาแนวทางการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธโดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) พุทธจริยศาสตร์มีจำนวน 2 ระดับ ได้แก่ ระดับพื้นฐานประกอบด้วยเบญจศีล และเบญจธรรม และระดับบทบาททางสังคม ประกอบด้วย (1) สถาบันทางศาสนา ได้แก่ ศีลสิกขา จิตสิกขา และ ปัญญาสิกขา (2) สถาบันรัฐ ได้แก่ หลักการครองตน หลักการครองงาน หลักการครองคน และ หลักธรรมาภิบาล (3) สถาบันทางการศึกษา ได้แก่ ธรรมเทศกธรรมหลักตรวจสอบ กัลยาณมิตรธรรม ธรรมโลกบาล พรหมวิหารธรรม และ ลีลาการสอน และ (4) สถาบันครอบครัว ได้แก่ หลักขรวาจาธรรม และหลักทศ 6 2) พลเมืองจังหวัดหนองคายมีจริยธรรมแนวพุทธจำแนกตามบทบาท รัฐ-บ-ว-ร พบว่า เจ้าหน้าที่หรือผู้บริหารภาครัฐและหัวหน้าครัวเรือนปฏิบัติตามจริยธรรมขั้นพื้นฐานและจริยธรรมตามบทบาททางสังคมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนผู้นำทางศาสนาและครูหรือผู้บริหารสถานศึกษาปฏิบัติตามจริยธรรมขั้นพื้นฐานและจริยธรรมตามบทบาททางสังคมโดยรวมอยู่ในระดับมาก และ 3) แนวทางการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธสำหรับพลเมืองตามบทบาท รัฐ-บ-ว-ร พบว่า (1) ระเบียบนโยบายแห่งรัฐ : รัฐควรกำหนดนโยบายเป็นวาระแห่งชาติเพื่อส่งเสริมให้ทุกสถาบัน

ทางสังคมตระหนักและขับเคลื่อนเกี่ยวกับจริยธรรมของพลเมืองอย่างต่อเนื่อง (2) ระดับพื้นที่ : หน่วยงานระดับภูมิภาค ระดับท้องถิ่น และสถาบันการศึกษาเสนอแนวนโยบายและนำนโยบาย การส่งเสริมจริยธรรมของพลเมืองไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง (3) ระดับการพัฒนาตนเอง : เจ้าของ บทบาททางสังคมควรตระหนักในคุณค่าพัฒนา และรักษาจริยธรรมของตนเองจนกลายเป็น แบบอย่างที่ดีสำหรับคนอื่นให้มั่นคงตลอดไป

คำสำคัญ : พุทธจริยศาสตร์; บทบาท; มนุษยชาติ

Buddhist Ethics for Humanity's Role: Case Study of State, Family, Religion and Education in Nongkhai Province.

Phrarachrattanalongkorn¹ Sanya Kenaphoom^{2*}

¹Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Naong Kai campus

²Faculty of Political Science and Public Administration, Mahasarakham Rajabhat University

*e-mail: Zumsa_17@hotmail.com

ABSTRACT

This research aimed to 1) Analysis the Buddhist Ethics for humanity's role, 2) study the Buddhist Ethics of people's role in NongKhai province classified by their role: State, Family, Religion and Education, and (3) to establish the approach for develop the Buddhist Ethics of people's role. The research resources were (1) the documents concerning the Ethics, (2) 400 people representatives each from State, Family, Religion and Education, (3) 20 Expertise who concerned the Ethics development. Analysis by content analysis and statistics were percentage, frequency, mean, standard deviation. The research results found that; 1) There are two sections of Buddhist Ethics; first is the basic Ethics consist of the five precepts and five dharmas. And Second is the Ethics of the social role; (1) the religion institute ; Precepts, Concentration, Wisdom, (2) the state institute; the self-administration, the task administration, the human management, the good governance, (3) the education institute; the sermon principle, the dharma monitoring principle, the true friend principle, the Principles for Earth, the four principles virtuous existence, the teaching style, and (4) the family institute; the virtues for lay people, and the sixth main directions. 2) The people in Nongkhai province followed the Buddhist Ethicsthat ; the government officials/administrators and the family head followed the basic Ethics and the role Ethics as overall was at highest level, as well as, the religious leaders and the teachers/the school administrators was at high level. 3) The approach for develop people's role on the Buddhist Ethics was found that; (1) the policy level; the government should make a policies as the National Agenda to encourage aware/responsibility about the Ethics

for driving morality for citizens continually. (2) The region level; focus on offering the policy guidelines and practice the ethic policy earnestly. (3) The self-development; especially all sectors need to be aware in Ethics, moreover, they should strongly develop their own Ethics stable and forever.

Keywords : Buddhist Ethics; Role; Humanity

บทนำ

จริยศาสตร์กับจริยธรรม (Ethics and Morality) มีความสัมพันธ์กันจริยศาสตร์เป็นปรัชญาสาขาหนึ่งที่ว่าด้วยการครองชีวิต ว่าอะไรควร อะไรไม่ควร เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยหลักแห่งความประพฤติ ศาสตร์แห่งความถูกต้อง ศาสตร์ที่มีจุดมุ่งหมายอยู่ในตัวเอง ช่วยบอกให้รู้คุณค่าแท้คุณค่าเทียมของชีวิต จริยธรรม เป็นหลักธรรมสำหรับการประพฤติปฏิบัติ เพราะธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรมให้เป็นมโนธรรมสำนึกและให้เกียรติเพื่อนมนุษย์ด้วย มีเมตตาธรรมในการดำเนินชีวิตจริยธรรมเป็นเรื่องส่วนบุคคลหรือองค์กร ส่วนจริยศาสตร์เป็นเรื่องส่วนสังคมหรือองค์กร (นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ 2550) จริยศาสตร์ เป็นวิชาที่ว่าด้วยความดี ความชั่ว ความถูก ความผิด สิ่งที่ควรเว้น สิ่งที่ควรทำ หมายถึง The science of morals ; the principles of morality ; rules of conduct and behavior แปลว่า ศาสตร์ที่ว่าด้วยศีลธรรม หลักศีลธรรม กฎที่ว่าด้วยความประพฤติและพฤติกรรม ลักษณะเนื้อหาและขอบเขตของจริยศาสตร์ได้เน้นหนักในลักษณะเรื่องความดีอันควรจะเป็น ควรจะทำและคุณค่าต่าง ๆ เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์อันเกิดมาจากการมีเสรีภาพในการตัดสินใจ อยู่ในวงขอบเขตเกี่ยวกับอุดมคติทางศีลธรรม เกณฑ์ในการตัดสินใจว่าดีหรือชั่ว กล่าวถึงเสรีภาพแห่งเจตจำนง (Freedom of will) อิสรภาพของมนุษย์ ความรับผิดชอบ สิทธิ หน้าที่ และเป็นศาสตร์ที่เน้นคุณค่าทางศีลธรรม ให้อิสระในการเลือกปฏิบัติในสิ่งที่ตนปรารถนา

จริยศาสตร์เชิงคุณธรรมเคยมีบทบาทสำคัญในสมัยกรีกโบราณ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมัย อริสโตเติล (Aristotle, 384-322 B.C.) (Roger Crisp 2000) หากบุคคลใดมีคุณธรรม จะถือว่าบุคคลนั้นเป็นคนดี เป็นคนที่น่าชื่นชม หรือเป็นคนที่มีความเป็นเลิศทางจริยธรรม เป็นบุคคลที่มีความคิด ความรู้สึกและการกระทำอย่างที่เหมาะสมที่ควร (Rosalind Hursthouse 1991) จริยศาสตร์ (Ethics) ซึ่งเป็นเรื่องของ “คนดี” แยกอยู่ต่างหากจาก “รัฐศาสตร์” (Politics) ซึ่งเป็นเรื่องของ “รัฐที่ดี” จริยศาสตร์จึงให้ความรู้ในเรื่องคุณค่าแห่งชีวิตมนุษย์ ว่าควรยึดถือในสิ่งซึ่งเป็นความต้องการที่แท้จริงของชีวิต อันเป็นสิ่งที่ประเสริฐสุดและควรค่าแก่การแสวงหา

ของชีวิต จริยศาสตร์จึงเข้ามามีบทบาทในการกำหนดเป้าหมายในการดำเนินชีวิต เพื่อมนุษย์จะได้ใช้เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน จะช่วยให้มนุษย์มีความเข้าใจในตนเอง ผู้อื่น และสังคม อีกทั้งมนุษย์จะได้มีความเจริญก้าวหน้าในชีวิตต่อไป อันจะส่งผลให้บรรลุถึงสิ่งที่ตนได้ยึดถือไว้ การนำจริยศาสตร์มาเป็นแนวทางในการตัดสินใจสิ่งใดที่ชั่ว ถูกผิด ควร ไม่ควร เพื่อมนุษย์จะได้มียุติธรรมในการพิจารณาหรือตัดสินในเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้อย่างถูกต้อง ใช้ในการพัฒนาและยกระดับจิตใจของตนเอง เพื่อให้มนุษย์ได้ใช้สติปัญญาในการไตร่ตรอง พินิจพิจารณาสิ่งต่าง ๆ อย่างรอบด้าน อันจะส่งผลให้เกิดการประพฤติปฏิบัติตนโดยยึดถือเหตุผลเป็นหลักในการดำเนินชีวิต จะช่วยให้สังคมมีระเบียบแบบแผน

พุทธปรัชญาเป็นทฤษฎีหนึ่งในที่อธิบายจริยศาสตร์ ซึ่งปัญหาหลักที่พุทธจริยศาสตร์กล่าวถึงและอภิปรายกันมาก คือ การกระทำที่มีค่าทางจริยะที่กล่าวว่ามีค่าหรือควรนั้นเป็นอย่างไร ใช้เกณฑ์อะไรเป็นเกณฑ์ตัดสินว่า การกระทำเช่นนี้ถูกและการกระทำเช่นนั้นผิดหรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การศึกษาพื้นฐานหรือมาตรการทางจริยะในการตัดสิน การกระทำที่ถูก ผิด ดี หรือชั่วของมนุษย์นั่นเอง หลักพุทธธรรมในระบบพุทธจริยศาสตร์มี 2 อย่างคือ สัจธรรมและศีลธรรม สัจธรรมเป็นส่วนที่แสดงให้เห็นว่าสรรพสิ่งเป็นไปตามเหตุตามปัจจัยที่เรียกว่า อิทัปปัจจยตาบ้าง ปฏิจจสมุปบาทบ้าง ธรรมนิยามบ้าง สิ่งนี้เกิดขึ้น ตั้งอยู่และสูญสลายไปตามกฎไตรลักษณ์ ไม่ว่าจะมีส่วนคนพบหรือไม่ก็ตาม ธรรมชาตินั้นก็มีอยู่อย่างนั้น ดังพระพุทธดำรัสว่าตถาคตจะอุบัติขึ้นหรือไม่ก็ตามธาตุนั้นคือธรรมฐิติ (ความตั้งอยู่ตามธรรมดา) ธรรมนิยาม (ความเป็นไปตามธรรมดา) อิทัปปัจจยตา (ความที่สิ่งนี้เป็นปัจจัยของสิ่งนี้) ก็คงมีอยู่อย่างนั้นตถาคตครั้งรู้ธาตุนั้นแล้วจึงบอก แสดง บัญญัติกำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายและกล่าวว่า “เธอทั้งหลายจงดูเถิด เพราะอวิชาเป็นปัจจัยสังขารจึงมี...ภิกษุทั้งหลายตถตา (ภาวะที่เป็นอย่างนั้น) อวิตถตา (ภาวะที่ไม่คลาดเคลื่อนไปได้) อนัญญตถตา (ภาวะที่ไม่เป็นอย่างอื่น) อิทัปปัจจยตานี้เรียกว่า ปฏิจจสมุปบาท” (ส.นิ. (บาลี) 16/20/25-26)¹ หลักสัจธรรมนี้เองเป็นฐานรองรับหลักศีลธรรมในพระพุทธศาสนาและการที่พระองค์ไม่ทรงสอนสัจธรรมโดยตรงแก่ผู้ฟัง (ในบางครั้ง) เพราะสัจธรรมที่พระองค์ตรัสรู้นั้นมีเนื้อหาละเอียดลึกซึ้งยากแก่การทำความเข้าใจของปุถุชน ดังนั้น เพื่อให้สัจธรรมนั้นมีคุณค่าต่อมนุษย์พระองค์จึงสอนศีลธรรมหรือจริยธรรมปูพื้นฐานจิต อบรมอินทรีย์ของเวไนยสัตว์ให้แก่กล้าก่อน ต่อจากนั้นพระองค์จึงทรงแสดงสัจธรรมภายหลัง ศีลธรรมเป็นส่วนที่กล่าวถึงการกระทำทางไตรทวารที่มีค่าทางจริยะตามหลักพุทธจริยศาสตร์ว่าต้องดำเนินไปเพื่อการเข้าถึงเป้าหมายอันเป็นสัจธรรมนั้น

¹ สุตตนปิฎก สยุตตนิกาย นิทานวคคบาลี (พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี) เล่มที่ 16 ข้อ 20 หน้า 25-26

เพราะถ้าไม่มีเป้าหมายในการกระทำการกระทำต่าง ๆ ของมนุษย์ก็ไม่อาจจะบอกได้ว่าการกระทำดังกล่าวนี้ถูกหรือผิด ได้เป็นแต่สักว่าทำแล้ว กำลังทำ หรือทำอยู่เท่านั้น หากมุ่งเหตุจูงใจเบื้องต้น และเป้าหมายอันเป็นที่สุดมิได้ แต่เมื่อบุคคลเชื่อว่า สิ่งนี้เป็นสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับชีวิต เช่น เห็นว่าความสุขเป็นสิ่งที่ดีที่สุด เป็นต้นการกระทำต่าง ๆ ซึ่งกล่าววาทิ ถูก และควร ย่อมนำไปสู่ความสุขอันเป็นเป้าหมายนั้น ประเด็นดังกล่าวหากจะวิเคราะห์และสังเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ ทั้งในเชิงปรัชญา และการประยุกต์แนวปฏิบัติให้เหมาะสมกับบทบาทของมนุษยชาติ และทำการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมปัจจุบันว่า พลเมืองของประเทศได้แสดงบทบาทต่าง ๆ ในกรอบของจริยธรรมตามแนวทางพุทธปรัชญามากน้อยเพียงใด ปัญหา อุปสรรคของการปฏิบัติตามกรอบแห่งจริยธรรมนั้นเป็นอย่างไร จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจทำการศึกษาเพื่อเป็นกรอบแนวคิดในเชิงทฤษฎีและแนวปฏิบัติ สืบต่อไป

จังหวัดหนองคายเป็นจังหวัดชายแดนหนึ่งที่น่าสนใจ เนื่องจากเป็นจังหวัดชนแดนที่เกิดการไหลบ่าทางวัฒนธรรมมากพอสมควร ทั้งนี้เนื่องจากหนองคายเป็นประตูสู่อินโดจีน เป็นต้นว่า ลาว จีน และเวียดนาม ประชาชนทั้งสามเชื้อชาติเดินไปทางไปมาทั้งผ่านและอาศัยอยู่ชั่วคราวบ้าง ถาวรบ้าง จนหนองคายมีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้นอย่างรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมดังกล่าว ส่งผลต่อวิถีชีวิตของพลเมืองต้องเปลี่ยนไป จากที่เคยรักษาริชาตขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างเคร่งครัด กลับต้องปรับตนเองให้เข้ากับยุคสมัย จนบางอย่างได้ห่างหายไป การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวด้านวัตถุ เช่น เศรษฐกิจที่ก้าวหน้า ตลอดจนสิ่งปลูกสร้างที่เกิดขึ้นมากมาย ประเด็นที่น่าสนใจก็คือ การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้มีมากมายจะมีผลทำให้วิถีจริยธรรมของพลเมืองในพื้นที่เป็นอย่างไร จริยธรรมอันดีงามของคนอีสานที่ได้รับการกล่าวขานในอดีตจะยังคงสภาพที่ดีหรือถูกวิวัฒน์ตามกระแสโลกาวิวัตน์แล้ว คณะผู้วิจัยจึงทำการวิจัยเรื่องนี้เพื่อจะได้ข้อมูลนำไปสู่การส่งเสริมและพัฒนาจริยธรรมสำหรับประชาชนต่อไป

คำถามการวิจัย

1. จริยศาสตร์แนวพุทธสำหรับบทบาททางสังคมของมนุษยชาติเป็นอย่างไร
2. ความมีจริยธรรมแนวพุทธของพลเมืองจำแนกตามบทบาทระหว่าง รัฐ-บ-ว-ร เป็นอย่างไร
3. แนวทางการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธสำหรับพลเมืองตามบทบาท รัฐ-บ-ว-ร ทั้งเชิงนโยบายแห่งรัฐ เชิงพื้นที่ และการพัฒนาตนเอง ควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์จริยศาสตร์แนวพุทธสำหรับบทบาททางสังคมของมนุษยชาติ
2. เพื่อศึกษาความมีจริยธรรมแนวพุทธของพลเมือง กรณีศึกษาพลเมืองจังหวัดหนองคาย จำแนกตามผู้มีบทบาททางสังคมระหว่าง รัฐ-บ-ว-ร

3. เพื่อค้นหาและกำหนดแนวทางการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธสำหรับพลเมืองตามบทบาท รัฐ-บ-ว-ร ทั้งเชิงนโยบายแห่งรัฐ เชิงพื้นที่ และการพัฒนาตนเอง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง พุทธจริยศาสตร์กับบทบาทของมนุษยชาติ : กรณีศึกษา รัฐ-บ-ว-ร จังหวัดหนองคาย เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mize Methodology Research) ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเริ่มทำการศึกษาระยะที่ 1 เพื่อสร้างกรอบแนวคิดการวิจัยซึ่งเป็นการศึกษาเอกสาร (สัญญา เคนาภูมิ, 2557) จากนั้นนำกรอบแนวคิดไปทำการศึกษากับปรากฏการณ์และนำผลการศึกษามาเป็นฐานคิดในการสร้างแนวทางการพัฒนาในระยะที่ 3 (สัญญา เคนาภูมิ, 2558) ระเบียบวิธีวิจัยจึงกำหนดตามระยะของการวิจัย ดังนี้

การวิจัยระยะที่ 1 การวิเคราะห์จริยศาสตร์แนวพุทธสำหรับบทบาททางสังคมของมนุษยชาติ

1. แหล่งข้อมูล เป็นการวิจัยเอกสาร (Document research) ผู้วิจัยจะทำการศึกษาปรัชญาสาขา จริยศาสตร์ทั้งโลกตะวันตก และ โลกตะวันออก จากนั้นจะนำมาเชื่อมโยงกับปรัชญาแนวพุทธ ที่อธิบายพฤติกรรมของมนุษยชาติ
2. การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว โดยเฉพาะพระไตรปิฎก ในห้วงระยะเวลา เดือน มกราคม ถึง เดือน มีนาคม พ.ศ. 2558
3. การวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารจะใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

การวิจัยระยะที่ 2 ศึกษาระดับความมีจริยธรรมแนวพุทธของพลเมือง กรณีศึกษาพลเมืองจังหวัดหนองคาย จำแนกตามผู้มีบทบาททางสังคมระหว่าง รัฐ-บ-ว-ร

1. กลุ่มตัวอย่างเป้าหมาย คือ ตัวแทนประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดหนองคาย โดยจำแนกออกเป็น 4 สถานภาพ ตามบทบาททางสังคม รัฐ-บ-ว-ร โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างแบบโควตาแยกตามบทบาททางสังคม บทบาทละ 100 คน ได้แก่ตัวแทนหัวหน้าครอบครัว ตัวแทนพระสงฆ์ภิกษุ ตัวแทนผู้บริหารสถาบันศึกษา ตัวแทนผู้บริหารองค์กรภาครัฐ รวม จำนวน 400 คน
2. เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความมีจริยธรรมตามบทบาททางสังคม ซึ่งแยกออกเป็นแต่ละบทบาท

ที่กำหนด 4 ประเภท ได้แก่ ผู้บริหารงานภาครัฐ ผู้นำครอบครัว ผู้บริหารศาสนสถาน และผู้บริหารโรงเรียน และตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับข้อเสนอแนะอื่นที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาจริยธรรมสำหรับพลเมือง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถามแจกไปตามรายชื่อของกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับคัดเลือกหลังจากการใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างเรียบร้อยแล้ว

4. การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลหลายตัว ดังนี้ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) t-test (Independent sample) และ F-test (One Way ANOVA)

การวิจัยระยะที่ 3 การค้นหาและกำหนดแนวทางการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธสำหรับพลเมืองตามบทบาท รัฐ-บ-ว-ร ทั้งเชิงนโยบายแห่งรัฐ เชิงพื้นที่ และการพัฒนาตนเอง

1. กลุ่มประกรเป้าหมาย เป็นผู้ทรงคุณวุฒิจากฝ่ายต่าง ๆ ที่มีความรู้และประสบการณ์ในการส่งเสริมจริยธรรม อย่างประจักษ์ กลุ่มละ 5 คน ได้แก่ตัวแทนหัวหน้าครอบครัว ตัวแทนพระสงฆ์เถร ตัวแทนผู้บริหารสถาบันศึกษา ตัวแทนผู้บริหารองค์กรภาครัฐ รวมจำนวน 20 คน

2. เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการสัมภาษณ์กลุ่มประกรเป้าหมาย เป็นผู้ทรงคุณวุฒิจากฝ่ายต่าง ๆ ที่มีความรู้และประสบการณ์ในการส่งเสริมจริยธรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อระดมสมองค้นหาแนวทางการพัฒนาและการส่งเสริมการน้อมนำพุทธจริยศาสตร์ มาเป็นกรอบในการพฤติกรรม

3. การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์จะทำการจัดกลุ่มประเด็นสำคัญ (Grouping) แล้ว Coding ถ้อยคำสำคัญ จากนั้นสรุปเรียบเรียงถ้อยคำใหม่ โดยการอธิบายขยายความ (Explanation) เพื่อให้เกิดความชัดเจน รายละเอียดได้เรียงลำดับจากความสำคัญมากไปหาน้อย

4. การสร้างแนวทางการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธสำหรับพลเมืองตามบทบาท รัฐ-บ-ว-ร ทั้งเชิงนโยบายแห่งรัฐ เชิงพื้นที่ และการพัฒนาตนเอง ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยประยุกต์ใช้แนวคิดในการวางแผนเชิงกลยุทธ์ ซึ่งดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้ การสังเคราะห์ผลการวิจัยโดยประยุกต์ใช้หลักการวิเคราะห์ห้องค์กร (SWOT Analysis) จะทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์สารสนเทศจากผลการวิจัยทั้ง 2 ขั้นตอน (ปริมาณและคุณภาพ) โดยอาศัยแนวคิดการสร้างกลยุทธ์จากฐานการวิจัย (สัณญา เคนาภูมิ, 2558) ซึ่งจะจำแนกผลการวิจัยออกเป็นประเด็น ๆ แล้วทำการสังเคราะห์เข้ากรอบแนวคิดการวิเคราะห์ห้องค์กรเพื่อสร้างกลยุทธ์การพัฒนาข้อมูลจากการสนทนากลุ่มผู้วิจัยจะใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งมีขั้นตอน

ดังนี้ จัดกลุ่มประเด็นข้อความ (Word Grouping) ทำการอธิบายขยายความ (Explanation) ทำการตีความ (Interpretation) และนำเสนอเชิงพรรณนาความ (Description)

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง พุทธจริยศาสตร์กับบทบาทของมนุษยชาติ : กรณีศึกษา รัฐ-บ-ว-ร จังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยพบว่าดังต่อไปนี้

1. พุทธจริยศาสตร์สำหรับบทบาทของมนุษยชาติ จำแนกตามบทบาททางสังคมระหว่าง รัฐ-บ-ว-ร พบว่า มีจำนวน 2 ระดับ ได้แก่ พุทธจริยศาสตร์ขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วยเบญจศีล (ปาณาติปาตา เวรมณี อทินนาทานา เวรมณี กาเมสุ มิจฉา จารา เวรมณี มุสาวาทา เวรมณี และ สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี) และเบญจธรรม (เมตตา กรุณา สัมมาอาชีวะ กามสังวร สัจจะ และสติสัมปชัญญะ) และ พุทธจริยศาสตร์ตามบทบาททางสังคม ประกอบด้วย (1) สำหรับสถาบันทางศาสนา ได้แก่ ศีลสิกขา จิตสิกขา และ ปัญญาสิกขา (2) สำหรับสถาบันรัฐ ได้แก่ หลักการครองตน หลักการครองงาน หลักการครองคน และ หลักธรรมาภิบาล (3) สำหรับสถาบันทางการศึกษา ได้แก่ ธรรมเทศกธรรม หลักตรวจสอบ กัลยาณมิตรธรรม ธรรมโลกบาล พรหมวิหารธรรม และ ลีลาการสอน และ (4) สำหรับสถาบันครอบครัว ได้แก่ หลักฆราวาสธรรม และหลักทศ 6

ความมี จริยธรรม ขั้นพื้นฐาน	หัวหน้าครัวเรือน			ครูและผู้บริหาร สถานศึกษา			เจ้าหน้าที่หรือผู้ บริหารภาครัฐ			ผู้นำศาสนา		
	$\bar{X}$	SD	ระดับ จริยธรรม	$\bar{X}$	SD	ระดับ จริยธรรม	$\bar{X}$	SD	ระดับ จริยธรรม	$\bar{X}$	SD	ระดับ จริยธรรม
1. เมตตา กรุณา	4.18	0.46	มาก	4.18	0.48	มาก	4.21	0.59	มากที่สุด	4.1	0.74	มาก
2. สัมมาอาชีวะ	4.23	0.36	มากที่สุด	4.17	0.42	มาก	4.41	0.31	มากที่สุด	4.07	0.5	มาก
3. กามสังวร	4.24	0.33	มากที่สุด	4.27	0.33	มากที่สุด	4.47	0.42	มากที่สุด	4.1	0.63	มาก
4. สัจจะ	4.28	0.4	มากที่สุด	4.28	0.4	มากที่สุด	4.32	0.41	มากที่สุด	4.08	0.68	มาก
5. สติสัมปชัญญะ	4.22	0.39	มากที่สุด	4.05	0.6	มาก	4.01	0.61	มาก	4.07	0.46	มาก
รวม	4.23	0.21	มากที่สุด	4.19	0.25	มาก	4.28	0.22	มากที่สุด	4.08	0.29	มาก

2. ความมีจริยธรรมแนวพุทธของพลเมือง กรณีศึกษาพลเมืองจังหวัดหนองคาย จำแนกตามผู้มีบทบาททางสังคม จำแนกตาม รัฐ-บ-ว-ร พบว่า

2.1 หัวหน้าครัวเรือน พบว่า จริยธรรมขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}=4.23$) พิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดจำนวน 4 ด้าน และอยู่ในระดับมากจำนวน 1 ด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านสัจจะ ($\bar{x}=4.28$) ด้านกามสังวร

($\bar{x}=4.24$) ด้านสัมมาอาชีวะ ($\bar{x}=4.23$) ด้านสติสัมปชัญญะ ($\bar{x}=4.22$) และ ด้านเมตตาการุณา ($\bar{x}=4.18$) ส่วนจริยธรรมตามบทบาททางสังคมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}=4.32$) พิจารณาเป็นรายด้าน ดังนี้ หลักทศ 6 ($\bar{x}=4.35$) และ หลักฆราวาสธรรม ($\bar{x}=4.24$) ตามลำดับ

2.2 ครูหรือผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า (1) จริยธรรมขั้นพื้นฐาน อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}=4.19$) เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปน้อย ดังนี้ ด้านสัจจะ ($\bar{x}=4.28$) ด้านกามสังวร ($\bar{x}=4.27$) ด้านเมตตาการุณา ($\bar{x}=4.18$) ด้านสัมมาอาชีวะ ($\bar{x}=4.17$) ด้านสติสัมปชัญญะ ($\bar{x}=4.05$) ส่วนจริยธรรมตามบทบาททางสังคม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}=4.01$) เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปน้อย ดังนี้ ธรรมโลกบาล 2 ($\bar{x}=4.24$) สีลาการสอน 4 ($\bar{x}=4.20$) ธรรมเทศกธรรม ($\bar{x}=3.99$) กัลยาณมิตรธรรม 7 ($\bar{x}=3.93$) พรหมวิหาร 4 ($\bar{x}=3.89$) และ หลักตรวจสอบ 3 ($\bar{x}=3.80$) ตามลำดับ

2.3 เจ้าหน้าที่หรือผู้บริหารภาครัฐ พบว่า จริยธรรมขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}=4.28$) เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านกามสังวร ($\bar{x}=4.47$) ด้านสัมมาอาชีวะ ($\bar{x}=4.41$) ด้านสัจจะ ($\bar{x}=4.32$) ด้านเมตตาการุณา ($\bar{x}=4.21$) ด้านสติสัมปชัญญะ ($\bar{x}=4.01$) ส่วนจริยธรรมตามบทบาท โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}=4.23$) เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ ทศพิธราชธรรม ($\bar{x}=4.39$) การครองคน ($\bar{x}=4.24$) การครองงาน ($\bar{x}=4.20$) การครองตน ($\bar{x}=4.10$) ตามลำดับ

2.4 ผู้นำทางศาสนา พบว่า จริยธรรมขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}=4.08$) เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านกามสังวร ($\bar{x}=4.10$) ด้านสัจจะ ($\bar{x}=4.08$) ด้านสติสัมปชัญญะ ($\bar{x}=4.07$) ด้านสัมมาอาชีวะ ($\bar{x}=4.07$) และ ด้านเมตตาการุณา ($\bar{x}=4.10$) ตามลำดับ ส่วนจริยธรรมตามบทบาททางสังคม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}=4.03$) เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ สีลสิกขา ($\bar{x}=4.04$) จิตสิกขา ($\bar{x}=4.03$) ปัญญาสิกขา ($\bar{x}=4.00$) ตามลำดับ

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับจริยธรรมขั้นพื้นฐาน

3. แนวทางการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธสำหรับพลเมืองตามบทบาท รัฐ-บ-ว-ร พบว่า

3.1 ระดับนโยบายแห่งรัฐ ได้แก่ รัฐควรออกนโยบายเพื่อส่งเสริมให้สถาบันทางสังคมทั้ง 4 ส่วนนี้ตระหนักในความรับผิดชอบร่วมกันเกี่ยวกับจริยธรรมของพลเมือง นอกจากนี้จำเป็นต้องกำหนดเป็นวาระแห่งชาติโดยการออกเป็นนโยบายสาธารณะเพื่อขับเคลื่อนการส่งเสริมจริยธรรมให้แก่พลเมืองอย่างต่อเนื่อง

3.2 ระดับพื้นที่จะเป็นหน่วยงานระดับภูมิภาค ระดับท้องถิ่น และสถานบันการศึกษาในพื้นที่ต้องให้ความสำคัญในการเสนอแนะนโยบายและน่านโยบายการส่งเสริมจริยธรรมของพลเมืองไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจังและจริงใจ

3.3 ระดับการพัฒนาตนเอง โดยเฉพาะผู้มีอำนาจประจำบทบาททางสังคมทุกภาคส่วน จำเป็นต้องตระหนักในคุณค่าของจริยธรรม นอกจากนั้นควรอย่างยิ่งที่พัฒนาจริยธรรมของตนเองจนกลายเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับคนอื่นพร้อมทั้งรักษาความมีจริยธรรมของตนเองให้มั่นคงตลอดไป

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการการวิจัยดังกล่าวข้างต้น มีประเด็นที่ควรนำมาอภิปรายผล ดังต่อไปนี้

1. พุทธจริยศาสตร์แบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ได้แก่ จริยธรรมขั้นพื้นฐาน และ จริยธรรมตามบทบาททางสังคม พุทธศาสนาเข้าใจหลักในความแตกต่างบทบาททางสังคม จึงได้กำหนดหลักจริยธรรมสำหรับบทบาทนั้นเป็นแนวปฏิบัติทั้งนี้ เมื่อบุคคลที่แสดงบทบาทแต่ละอย่าง ถูกกำกับด้วยหลักจริยธรรมตามบทบาทนั้น ก็จะทำให้พฤติกรรมของบุคคลดังกล่าวเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขสันติ ไม่เป็นอันตรายต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ซึ่งพุทธจริยศาสตร์นั้นเป็นหลักเกณฑ์ทางจริยธรรม ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงวางไว้ เพื่อเป็นมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ ตั้งแต่พื้นฐานเบื้องต้น ท่ามกลางและระดับสูง เพื่อให้มนุษย์ดำเนินชีวิตอันดีงามตามอุดมคติของชีวิตหรือความดีอันสูงสุด (Supreme good) เท่าที่กำหนดขึ้นให้ถึงได้นำไปสู่ความสมบูรณ์ด้วยสติปัญญา และความสุขที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากการจะเข้าถึงพุทธจริยศาสตร์จำต้องมีปฏิปทา (Path : way : method) เป็นแนวปฏิบัติเพื่อการเข้าถึงอุดมคตินั้น ซึ่งหากต้องการผลอันสูงสุดก็ต้องสร้างเหตุให้สมควรแก่การกระทำ และทำความเพียรเป็นเบื้องต้น โดยปราศจากการอ้อนวอน แต่ให้สำเร็จด้วยการกระทำเอง พระพุทธศาสนาจึงได้รับการยกย่องว่า A – self – do – it –Religion (ศาสนาที่ต้องทำเอง) (วคิน อินทสระ, 2541) อย่างไรก็ตามพุทธศาสนาได้กำหนดจุดมุ่งหมายทางพุทธจริยศาสตร์ ออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ (พุนทรัพย์ เกตุวีระพงค์, 2553) (1) ระดับพื้นฐาน เป็นระดับพื้นฐานในการดำเนินชีวิตเพื่อทำให้ชีวิตเป็นปกติสุข ไม่เบียดเบียน ไม่เอารัดเอาเปรียบกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เกื้อกูลกันและกัน คือ มี กาย วาจา ใจ ที่สภาพและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ซึ่งจะนี้เป็นพื้นฐานที่ดีต่อไปยังจุดหมายระดับกลาง (2) ระดับกลาง เป็นระดับการพัฒนาจิตใจที่เป็นสมาธิ ให้จิตใจมีความสงบและเยือกเย็นแน่วแน่เด็ดเดี่ยวและเข้มแข็งในการดำเนินชีวิตซึ่งจะเป็นพื้นฐานพัฒนาความดีให้สูงขึ้นไปถึงจุดหมายระดับสูง และ (3) ระดับสูง เป็นจุดหมายที่มุ่งสู่ความมีปัญญา ความรู้คู่คุณธรรม ใช้ปัญญาความรู้เป็นเครื่องมือหลักในการดำเนินชีวิตและใช้ปัญญาความรู้เพื่อนำชีวิตไปสู่จุดหมายที่สูงที่สุด คือ พระนิพพาน

ดังนั้นจะเห็นว่าพุทธจริยศาสตร์เป็นศาสตร์สามารถนำไปกำกับพฤติกรรมมนุษยชาติสามารถแก้ปัญหาความไม่สมดุลทางสังคมมนุษย์ให้สุขสงบเรียบร้อยได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะสังคมไทยไทยซึ่งยอมรับพระพุทธศาสนาและได้รับการหล่อหลอมวิถีชีวิตจากหลักธรรม

แห่งพระพุทธศาสนามายาวนาน ทำให้วิถีชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่ตั้งแต่กำเนิดจนถึงตาย จึงเกี่ยวโยงสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพระพุทธศาสนา (อุเทน นุตรกลาง, 2554) เพื่อให้ เกิดประประสิทธิภาพต่อพฤติกรรมของพลเมืองอย่างแท้จริง จึงจำเป็นที่ต้องน้อมนำหลัก พุทธจริยศาสตร์ประยุกต์เข้ากับวิถีการดำรงชีวิตควบคู่กับการสร้างคุณภาพชีวิตพลเมือง และ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สถาบันครอบครัวซึ่งเป็นสถาบันแรกทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อการขัดเกลา พฤติกรรมของสมาชิกที่จะให้การอบรมทางด้านจิตใจ ให้ความรัก ความอบอุ่น เอาใจใส่ดูแล ทะนุถนอม ปกครองดูแลอย่างถูกต้องแล้ว ก็จะสามารถให้พลเมืองมีคุณภาพและคุณธรรม อีกทั้งยังช่วยลดปัญหาให้กับสังคม ส่งผลให้สังคมมีความสุขอย่างยั่งยืน

2. ความมีจริยธรรมของพลเมือง จำแนกตาม รัฐ-บ-ว-ร อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด นับว่าเป็นสัญญาณที่ดี ที่ผลการวิจัยโดยภาพรวมพบว่าพลเมืองในพื้นที่จังหวัดหนองคาย ซึ่งจำแนกตามบทบาททางสังคม ได้แก่ ตัวแทนครัวเรือน ตัวแทนสถาบันภาพรัฐ ตัวแทนสถาบัน การศึกษา และตัวแทนสถาบันทางศาสนา ให้คำตอบจริยธรรมทั้งระดับขั้นพื้นฐานและจริยธรรม ตามบทบาททางสังคม โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ สถาบันศาสนาพุทธศาสนาทำหน้าที่เป็นแบบแผนของความคิด การกระทำในเรื่องเกี่ยวกับ จิตใจ ความเชื่อทางสังคม ทางศาสนา เป็นสถาบันที่ครอบคลุมในเรื่องต่าง ๆ เช่น ปฏิบัติ การประพฤติปฏิบัติของฝ่ายคณะสงฆ์ที่เป็นแบบอย่างความดีงาม เป็นสัญลักษณ์ของพุทธ ศาสนามายาว จนทำให้พุทธบริษัทอื่นเกิดความเลื่อมใสในวัตรปฏิบัติ ตลอดจนประสิทธิผล การเผยแผ่ศาสนาธรรมให้แทรกซึมเข้าไปในจิตของพลเมือง และนอกจากนั้นเมื่อพุทธบริษัทอื่น ที่มีใช้พระสงฆ์ ได้ประยุกต์ใช้คำสอน ตลอดจนการบูรณาการธรรมปฏิบัติจนกลายเป็นพิธีกรรม เชื่อมโยงกับความเชื่อเกี่ยวกับศาสตร์อื่น เช่น ไสยศาสตร์ เป็นต้น คณะสงฆ์และกลุ่ม ผู้ปฏิบัติธรรมต่างก็มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันตามสถานภาพทางสังคมดังกล่าว เช่น สร้างความเป็นปึกแผ่นให้แก่สังคม สร้างเสริมและถ่ายทอดวัฒนธรรมแก่สังคม ควบคุมสมาชิก ให้ปฏิบัติตามบรรทัดฐานของสังคม สนองความต้องการทางจิตใจแก่สมาชิกเมื่อสมาชิกเผชิญ กับปัญหาต่างๆ เป็นต้น จนทำให้ประชาชนในจังหวัดหนองคายมีวิถีชีวิตที่สอดคล้องไปตามพุทธ จริยศาสตร์ในระดับมากถึงมากที่สุด

3. แนวทางการพัฒนาความมีจริยธรรมแนวพุทธของพลเมือง มีทั้งระดับนโยบายแห่งรัฐ ระดับพื้นที่ และระดับการพัฒนาตนเอง

3.1 การพัฒนาจริยธรรมระดับนโยบายแห่งรัฐ ทั้งนี้เป็นบทบาทหน้าที่รัฐจะต้องดำเนินการให้ประชาชนของรัฐมีชีวิตที่มีความสมบูรณ์ ด้วยการสร้างความเป็นระเบียบ สร้างคุณธรรม จัดให้มีสวัสดิการพื้นฐาน และสร้างความเจริญก้าวหน้า และความมั่นคง ดังที่ สุขุม นวลสกุล

และคณะ (2529) กล่าวถึงบทบาทของรัฐเกี่ยวกับการกำกับดูแลชีวิตความเป็นอยู่ของพลเมือง ดังนี้ (1) การสร้างความเป็นระเบียบ ความเป็นระเบียบเป็นรากฐานของความสงบเรียบร้อยของสังคมโดยทั่วไป และเป็นปัจจัยสำคัญที่จะก่อให้เกิดผลดีแก่ประชาชน เป็นต้นว่า เมื่อสังคมมีความเป็นระเบียบทำให้คนมีโอกาสใช้ สิทธิ ของตนได้ ความเป็นระเบียบทำให้เกิดเสรีภาพ เพราะเสรีภาพจะเกิดขึ้นต่อเมื่อ รัฐนั้นมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีหลักมีเกณฑ์ และทุกคนมีความรับผิดชอบที่จะควบคุมการกระทำของตนมิให้กระทบกระเทือนสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น นอกจากนี้ความเป็นระเบียบทำให้เกิดความเสมอภาค เพราะความมีระเบียบเป็นสภาวะที่ทำให้คนเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน การเคารพสิทธิประโยชน์ซึ่งกันและกันนี้ ทำให้เกิดการรับประโยชน์โดยเท่าเทียมกัน หรือเสมอภาคกัน ในระหว่างคนในชาติ (2) สร้างคุณธรรม คุณธรรมเป็นสิ่งที่ทำให้คนแตกต่างจากสัตว์ประเภทอื่น ๆ เพราะคุณธรรมทำให้คนมีความรักความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน รัฐจึงต้องเสริมสร้างและส่งเสริมให้ประชาชนมีคุณธรรมศีลธรรมหรือจริยธรรมในหลักศาสนามีส่วนช่วยสร้างเสริมเพิ่มพูนคุณงามความดีให้กับบุคคล ให้สามารถอยู่ร่วมกันด้วยความสงบเรียบร้อย มีความเป็นระเบียบปลอดภัยและทำให้เกิดสันติสุขภายในรัฐ (3) จัดสวัสดิการพื้นฐาน กิจกรรมอันเป็นสวัสดิการสาธารณะด้านต่าง ๆ เช่น กิจกรรมสาธารณูปโภค ซึ่งประชาชนจะต้องได้รับประโยชน์หรือใช้บริการร่วมกัน รัฐจะต้องรับผิดชอบต่อดำเนินการ เพราะกิจการเหล่านี้จะขาดหายไปไม่ได้ ถ้าขาดหายไปจะทำให้ประชาชนเกิดความเดือดร้อน เกิดอุปสรรค ในการดำเนินชีวิต (4) สร้างความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคง รัฐเหมือนสิ่งมีชีวิตที่มีคุณค่า ต้องการได้รับการพัฒนาให้มีความเจริญก้าวหน้ามีความมั่นคง ปลอดภัย ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม เพื่อความอยู่รอดและมีสุขของประชาชน

3.2 การพัฒนาตนเอง บุคคลล้วนต้องการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ หรืออย่างน้อยก็ต้องการมีชีวิตที่เป็นสุขในสังคม ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายและความต้องการของตนเอง พัฒนาตนเองได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมโลก การพัฒนาตนเองเป็นวิธีการพัฒนาจริยธรรมให้เกิดขึ้นเป็นอย่างดี บุคคลที่จะพัฒนาตนเองได้ จะต้องเป็นผู้มุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงตัวเอง โดยหลักการหรือแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาตนที่ถูกต้องจะเป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดความสำเร็จ แนวคิดพื้นฐานที่สำคัญ ได้แก่ (วินัย เพชรช่วย, 2558) (1) มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่มีคุณค่าอยู่ในตัวเอง ทำให้สามารถฝึกหัดและพัฒนาตนได้ในเกือบทุกเรื่อง (2) ไม่มีบุคคลใดที่มีความสมบูรณ์พร้อมทุกด้าน จนไม่จำเป็นต้องพัฒนาในเรื่องใด ๆ อีก (3) แม้บุคคลจะเป็นผู้ที่รู้จักตนเองได้ดีที่สุด แต่ก็ไม่สามารถปรับเปลี่ยนตนเองได้ในบางเรื่อง ยังต้องอาศัยความช่วยเหลือจากผู้อื่นในการพัฒนาตน การควบคุมความคิด ความรู้สึก และการกระทำของตนเอง มีความสำคัญเท่ากับการควบคุมสิ่งแวดล้อมภายนอกและ (4) อุปสรรคสำคัญ

ของการปรับปรุงและพัฒนาตนเอง คือ การที่บุคคลมีความคิดติดยึด ไม่ยอมปรับเปลี่ยนวิถีคิด และการกระทำ จึงไม่ยอมสร้างนิสัยใหม่ หรือฝึกทักษะใหม่ ๆ ที่จำเป็นต่อตนเอง และ (5) การปรับปรุงและพัฒนาตนเองสามารถดำเนินการได้ตลอดเวลาและอย่างต่อเนื่อง เมื่อพบปัญหาหรือข้อบกพร่องเกี่ยวกับตนเอง

ดังนั้น การพัฒนาจริยธรรมสำหรับพลเมืองจำเป็นต้องพัฒนาทั้งองค์ความรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐซึ่งถือว่าเป็นผู้ใช้อำนาจสูงสุดในการกำหนดทิศทางของการพัฒนาประเทศชาติ ทิศทางของวิถีชีวิตของพลเมืองจะไปในทิศทางใด นโยบายแห่งรัฐจึงเป็นสิ่งสำคัญ รัฐบาลจึงสมควรกำหนดเป็นวาระแห่งชาติ เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน นอกจากนี้สิ่งสำคัญที่สุดของการพัฒนาจริยธรรมคือการพัฒนาตนเองของพลเมือง แต่โจทย์สำคัญอยู่ที่ว่า จะทำอย่างไรพลเมืองถึงจะเกิดแรงจูงใจในการพัฒนาตนเอง ประเด็นนี้สามารถกล่าวได้ว่า การสร้างความตระหนักหรือการปลูกฝังเจตคติที่ดีต่อความมีคุณธรรมและจริยธรรม ให้เกิดมีขึ้นกับพลเมืองจึงเป็นสิ่งจำเป็นโดยเร่งด่วน รัฐบาลตลอดจนองค์กรภาคีเครือข่ายทั้งองค์ความรู้ต้องรณรงค์อย่างจริงจังเพื่อให้เกิดพลังบวกด้านคุณธรรมจริยธรรมอย่างแท้จริงและต่อเนื่องสืบไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลการวิจัยพบว่าแนวทางการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธสำหรับพลเมืองตามบทบาท รัฐ-บ-ว-ร ทั้งเชิงนโยบายแห่งรัฐ เชิงพื้นที่ และการพัฒนาตนเอง ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะบุคลากรที่ทำหน้าที่หรือมีบทบาทในการเสริมสร้างและพัฒนาจริยธรรมให้กับพลเมือง ควรดำเนินการ ดังนี้

1. ระดับนโยบายแห่งรัฐ แนวนโยบายแห่งรัฐในการส่งเสริมการพัฒนาจริยธรรมสำหรับพลเมือง ควรดำเนินการ ควรดำเนินการดังต่อไปนี้ การเสริมสร้างพลเมืองให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางศาสนา การเสริมสร้างพลเมืองที่ดีโดยมุ่งพัฒนาระบบทัศนคติและค่านิยมเชิงจริยธรรม การสร้างแรงจูงใจในการประพฤติปฏิบัติ การสร้างภูมิคุ้มกันด้านจิตใจให้กับพลเมือง การสร้างของเครือข่ายภาคประชาชน การเผยแพร่ข่าวสาร

สรุประดับนโยบายแห่งรัฐ รัฐควรออกนโยบายเพื่อส่งเสริมให้สถาบันทางสังคมทั้ง 4 ส่วนนี้ ตระหนักในความรับผิดชอบร่วมกัน เกี่ยวกับจริยธรรมของพลเมือง นอกจากนี้ จำเป็นต้องกำหนดเป็นวาระแห่งชาติโดยการออกเป็นนโยบายสาธารณะเพื่อขับเคลื่อนการส่งเสริมจริยธรรมให้แก่พลเมืองอย่างต่อเนื่อง

2. ระดับพื้นที่จะเป็นหน่วยงานระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่น หน่วยงานระดับภูมิภาค

และระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรรีบเร่งดำเนินการ ดังต่อไปนี้ ปรับปรุงแผนงานและแผนปฏิบัติการแนวทางเชิงบูรณาการ นโยบายด้านการเสริมสร้างจริยธรรมเข้ากับภารกิจอื่น ๆ การเสริมสร้างเครือข่ายจริยธรรม การอบรมและพัฒนาจริยธรรม การเผยแพร่สื่อจริยธรรม

สรุประดับพื้นที่จะเป็นหน่วยงานระดับภูมิภาค ระดับท้องถิ่น และสถาบันการศึกษาในพื้นที่ต้องให้ความสำคัญในการเสนอแนวนโยบายและน่านโยบายการส่งเสริมจริยธรรมของพลเมืองไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจังและจริงใจ

3. ระดับการพัฒนาตนเอง บุคลากรของชาติไม่ว่าจะเป็นบุคคลทั่วไปหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตลอดจนผู้นำทางศาสนา จำเป็นต้องสำรวจและพัฒนาจริยธรรมของตนเองอย่างต่อเนื่อง ควรดำเนินการดังต่อไปนี้ การวิเคราะห์ตนเอง การศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง การฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง

สรุปได้ว่า การพัฒนาจริยธรรมด้วยวิธีพัฒนาตนเองตามขั้นตอนดังกล่าว เป็นธรรมชาติที่บุคคลสามารถปฏิบัติได้ควบคู่กับการดำเนินชีวิตประจำวัน ดังนั้น การพัฒนาตนเองโดยเฉพาะผู้มีอำนาจประจำบทบาททางสังคมทุกภาคส่วน จำเป็นต้องกระหน่ำในคุณค่าของจริยธรรม นอกจากนั้นควรอย่างยิ่งที่พัฒนาจริยธรรมของตนเองจนกลายเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับคนอื่น พร้อมทั้งรักษาความมีจริยธรรมของตนเองให้มั่นคงตลอดไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการส่งเสริมการพัฒนาจริยธรรมเชิงพุทธให้กับประชาชนทุกภาคส่วนในจังหวัดหนองคาย และจังหวัดอื่น ๆ

เอกสารอ้างอิง

กนกวรรณ สุทธิพร. (2554) *Aristotle Nicomachean Ethics*. ใน *ท่าพระจันทร์สหวิทยาการปริทัศน์: รวมบทความและข้อเขียนของนักศึกษาโครงการปริญญาเอกสหวิทยาการ วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*. ค้นเมื่อ 28 สิงหาคม 2558, จาก http://tpir53.blogspot.com/2011/02/aristotle-nicomachean-Ethics_07.html

นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ. (2550). *จริยศาสตร์*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2536). *พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พูนทรัพย์ เกตุวีระพงศ์. (2553). *พุทธจริยศาสตร์กับการศึกษา*. ใน *สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่*.แพร่: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่.

วศิณ อินทสระ. (2541). *พุทธจริยศาสตร์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ ทองกวาว.

วินัย เพชรช่วย. (2558). *การพัฒนาตน Self-Development*. ค้นเมื่อ 20 กรกฎาคม 2558, จาก http://www.novabizz.com/NovaAce/Learning/Self_Development.htm#ixzz3h6GWIKCW

สัณญา เคนาภูมิ. (2557). รูปแบบการเขียนกรอบแนวคิดการวิจัยทางการบริหารจัดการ. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*. 8(3) : 36-39.

_____. (2557). การสร้างกรอบแนวคิดการวิจัยเชิงปริมาณทางรัฐประศาสนศาสตร์จากการทบทวนวรรณกรรม. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี*. 3(1) : 1-22.

_____. (2559). การสร้างกลยุทธ์จากฐานการวิจัยเชิงสำรวจทางการบริหาร. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*. 35(2): 274-281.

สุขุม นวลสกุล, วิทยา นภาศิริกุลกิจ และวิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ์. (2529). *การเมืองและการปกครองไทย* พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: แสงจันทร์การพิมพ์.

อุเทน นุดรกลาง. (2554). *พุทธศาสนากับการแก้ปัญหาสังคม*. ค้นเมื่อ 11 พฤศจิกายน 2554, จาก <http://www.oknation.net/blog/autan/2011/11/11/entry-2>

Roger, C.. (2000). *Nicomachean Ethics*. United kingdom: Cambridge University Press.

Rosalind, H. (1991). Virtue Theory and Abortion. *Philosophy and Public Affairs*. 20(3) : 223-246.

Translated Thai References

Kanokwan Sutthiporn. (2011). Aristotle Nicomachean Ethics. Cited in Tha Prachan Interdisciplinary Reviews: Journals and Articles of Doctoral Dissertation, College of Interdisciplinary Studies, Thammasart University. [Online]. Retrieved from http://tpir53.blogspot.com/2011/02/aristotle-nicomachean-Ethics_07.html

Niwet Wongsawan. (2007). *Ethics*. Bangkok: Academic Promotion Printing.

Phoonsup Ketweerapong. (2010). *Buddhist Ethics and Education*. (Buddhist Graduates' dissertation, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phrae Campus).

- Phra Thepwethee (Prayut Payutto). (1993). *Buddhism as the Foundation of Science*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.
- Sunya Kenaphom. (2014). The Writing Format of Research Conceptual Frameworks on Management. *Journal of Humanities and Social Sciences, Rajabhat Mahasarakham University*. 8(3), 36-39.
- Sunya Kenaphom. (2014). Conceptual Framework of Quantitative Research in Public Administration Literature Review. *Journal of Humanities and Social Sciences, Udon Thani Rajabhat University*. 3(1), 1-22.
- _____. (2016). Strategy Development from Survey Research in Administration. *Journal of Humanities and Social Sciences Mahasarakham University*. 35(2), 274-281.
- Sukhum Nuansakul, Witthaya Naphasairikulkit & Wichian Thaweeseet. (1986). *Thai Politics and Government*. (6th Edition). Bangkok: Saengchan Printing.
- Wasin Inthasara. (1998). *Buddhist Ethics*. Bangkok: Tongkwaw Printing.
- Winai Phetchuay. (1998). Self-Development. [Online] Retrieved from http://www.novabizz.com/NovaAce/Learning/Self_Development.htm#ixzz3h6GWIKCW
- Uthen Notklang. (2011). *Buddhism and Social Problem Solving*. Retrieved November 11 2011, from <http://www.oknation.net/blog/autan/2011/11/11/entry-2>
- Roger Crisp. (2000). *Nicomachean Ethics*. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Rosalind Hursthouse. (1991). Virtue Theory and Abortion. *Philosophy and Public Affairs*. 20 (3), 223-246.